13

„Neprodávejte dalajlamu za čínské stříbrné!“: Lhasa, 1957–1959

Při návratu do Tibetu se dalajlama zastavil nejprve v Dome. Zde poprvé v praxi uplatnil Néhrúovu radu, aby se choval sebevědoměji, a řekl čínským představitelům, že důležitější než mluvit o tom dobrém, co se stalo, je otevřeně hovořit o chybách komunistické politiky v Tibetu. Číňané reagovali svoláním schůze tibetského pracovního výboru, který byl pověřen prováděním čínské vládní politiky v Tibetu. Překvapivě bylo nařízeno, aby se většina členů KS Číny, jež v Tibetu působila, vrátila domů; zůstat jich mělo jen malé procento. Číňané hodlali rovněž propustit většinu místních tibetských spolupracovníků a uzavřít či podstatně zredukovat rozličné úřady Přípravného výboru. Zdálo se, že předseda Mao hodlá splnit sliby, které dal dalajlamovi Čou En-laj.[271] Tyto příkazy se zdály být přesvědčivé, ale realita v terénu vypadala jinak. Počty Číňanů, kteří skutečně odešli, byly mnohem nižší, než jak tvrdila ústřední vláda v Pekingu.[272] A ačkoli reformy v centrálním Tibetu se zastavily, v Khamu a Amdu k žádnému obratu nedošlo.

Další zlé zprávy čekaly na dalajlamu, když cestou z Dome chtěl navštívit pančhenlamu v jeho sídle v Tašilhünpo. Rychle vyšlo najevo, že pančhenlamovo okolí jej nepovažuje za vítaného hosta. Místo aby mu nabídli ubytování v klášteře, měl zůstat v jedné velké pevnosti. Ale to byl jen počátek. Poté se dalajlama dozvěděl, že mniši v Tašilhünpu provádějí rituál vymítání zlých duchů, z čehož se dalo usuzovat, že zlým duchem je on sám.[273] Tato zvěst získala na důvěryhodnosti, když jeden významný a dalajlamovi blízký rinpočhe náhle zemřel – zosnovatelé obřadu tedy, jak se zdálo, jen těsně minuli cíl.

Když dalajlama dorazil do Tašilhünpa, aby zde vyučoval, urážky pokračovaly. Dostal k dispozici jen „poškozený a podřadný“ nábytek. Trůn, na nějž usedl, byl starý a chatrný a umístěný ve zchátralé místnosti, zaplněné nikoli mnichy z Tašilhünpa, ale z okolních klášterů. Vedení kláštera totiž nařídilo rozdat v týž den příděly obilí, takže každý, kdo by dal přednost setkání s dalajlamou, by nic nedostal. Z pohledu Vzácného ochránce to byla „velmi nepěkná podívaná“.[274] Samo o sobě se toto záměrné ignorování dalajlamy jevilo jako nezasloužené a zbytečné. Ale v souvislosti s údajným ohrožením pančhenlamova života se zdá pochopitelnější. Vztahy mezi oběma hodnostáři nicméně klesly na úroveň, neznámou od dob jejich předchůdců.

Po návratu do Lhasy dalajlama opět převzal funkci předsedy Přípravného výboru Tibetské autonomní oblasti, ale protože Mao odložil realizaci reforem, nebylo s tím spojeno mnoho povinností. Mohl se proto zaměřit na to, co sám považoval za momentálně nejdůležitější, a sice zkoušky k získání hodnosti geše lharampa, jimiž mělo skončit jeho formální vzdělání. Jejich termín byl stanoven na festival Mönlam za dva roky.

Mezitím si dopřál chvíli odpočinku při návštěvě Ling Rinpočheho poustevny Gepa. Budova byla v šedesátých letech tak důkladně zničena, že se dnes již skoro nedá rozpoznat, kde stála. Tehdy však mohla pojmout velkou komunitu mnichů. Ling Rinpočhe, vzácný učitel, konající ve prospěch dalajlamy celý život *púdža*,* hovořil s dojetím o tom, jak Čänräzig, bódhisattva soucitu, neúnavně pracoval, pomáhaje cítícím bytostem osvobodit se od strastí *sansáry*. Po letech dalajlama vzpomínal, jak se „se slzami v očích“ modlil, „abych skutečně tak, jak si přál můj hlavní lama, žil dlouhý život a vykonal velké věci pro živoucí bytosti a Buddhovo učení.“[275]

V létě roku 1957 došlo ke dvěma událostem, jež měly mít dalekosáhlé důsledky: zaprvé byl dalajlamovi věnován „zlatý trůn“, zadruhé do Tibetu pronikli první agenti vyškolení CIA.

„Zlatý trůn“ byl iniciativou bohatého obchodníka z Khamu jménem Gönpo Taši Adugcchang. V době dalajlamova uvedení do kálačakry se rozhodl svým majetkem zaštítit projekt symbolického daru lidu východního Tibetu Vzácnému ochránci v podobě zlatého trůnu posázeného drahokamy. Byla to práce čtyřiceti devíti zlatníků, devatenácti rytců, pěti stříbrníků, šesti malířů, osmi krejčích, kteří zpracovali brokát, šesti truhlářů, tří kovářů a tří svářečů.[276] Při jeho výrobě se spotřebovalo 1500 uncí zlata v dnešní hodnotě asi dvou milionů

* Akt bohoslužby.

dolarů, nemluvě o ceně lazuritu, korálů, tyrkysů a dalších drahokamů. Byl to se vší pravděpodobností nejcennější dar, jaký kdy dalajlama od laiků dostal.

Tento trůn, jemuž se v přepychovosti nemohlo nic rovnat, ale nebyl jen důležitým projevem oddanosti převážně khamské populace. Jeho hlubší význam spočíval v síti komunit a jednotlivců, kteří se na něm podíleli; ve skutečnosti se totiž jednalo o nábor do vzbouřenecké Dobrovolnické armády na ochranu dharmy, známé jako Čhuži gangdug. Největší počet rekrutů pocházel z Khamu a něco z provincie Amdo, v obou případech se tedy jednalo o Východotibeťany, kteří nesli nejtěžší břemeno čínských „reforem". A i když zvláště Khampové chovali tradičně nepřátelské pocity vůči vládě ve Lhase, nebyl mezi nimi jediný, kdo by nechtěl raději umřít než aby viděl, jak se dalajlamovi ubližuje. Vzbouřenci navázali kontakty s lhaskými činiteli, z nichž daleko nejdůležitějšími byli lord komoří a a Thidžang Rinpočhe, jehož klášter se nacházel v Khamu. Thidžang se stal de facto spirituálním mentorem vzbouřenců.

Tyto události znamenaly, že dva z nejbližších spolupracovníků dalajlamy se podíleli – z čínského hlediska – na ustavení organizace, která popírala politiku spolupráce s Čínou, kterou tibetský vůdce veřejně hlásal. Přitom měl lord komoří prostřednictvím vzbouřenců, kteří udržovali pravidelné styky s Gjalo Döndubem v Kalimpongu, kontakt k samotné CIA.

Počátkem léta zahájila CIA výcvik šesti Tibeťanů, které naverboval Gjalo Döndub. Po patřičně dobrodružné cestě přes Bangladéš (tehdy východní Pákistán) bylo těchto šest mužů dopraveno na japonský ostrov Saipan. Tam je čekalo ohromné překvapení v podobě setkání s dalajlamovým nejstarším bratrem Džigme Norbuem a kalmyckým lamou Geše Wanggjalem, které provázel malý tým instruktorů CIA.*

Jejich velitelem byl Roger McCarthy, družný třicátník, který se předtím podílel na výcviku personálu laoské zpravodajské služby pro operace v severním Vietnamu. Nadšeně informoval své nadřízené, že zatímco Laosané měli znepokojující zvyk vyčkávat, kdykoli byli vyděšeni, Tibeťané jsou „stateční, čestní a silní… Disponují v zásadě vším, čeho si ceníme na mužích."[277] Nebáli se výšek, a tak se z nich zakrátko stali zdatní parašutisté. Jako největší problém výcvikového programu se ukázalo být zvládnutí složitostí morseovky. Museli vysílat za použití písma, sestaveného Geše Wanggjalem. Jelikož nikdo z nich nevynikal v psaní ani ve vlastním jazyce, výsledky zůstávaly uspokojivé jen zčásti.

* Geše Ngawang Wanggjal (1901–1983) byl chráněncem Agvana Doržijeva, tibeto-burjatského důvěrníka Velkého třináctého.

Koncem podzimu CIA konstatovala, že všech šest mužů je připraveno k akci. Měli operovat ve třech dvoučlenných týmech na různých místech, vybaveni zbraněmi a zásobami. Výsadky dopadly dobře, pouze jeden muž nebyl schopen seskoku a musel putovat po souši. V prosinci se dva agenti dostali do Lhasy a podařilo se jim setkat se s lordem komořím. Se zájmem si vyslechl jejich příběh, ale když požádali o zprávu od dalajlamy, v níž by formálně požádal o americkou pomoc, vznesl námitky způsobem charakteristickým pro tibetský protokol a „vyhnul se jasné odpovědi".[278]

Je nepravděpodobné, že by byl dalajlama informován o přímém zásahu CIA v Tibetu koncem roku, leda – ze strachu, aby se do věci nezapletl – jen velmi obecně. Můžeme si nicméně položit otázku, zda, pokud by bylo proveditelné vojenské řešení, by jej dalajlama podpořil. Ale i kdyby se Spojené státy rozhodly k masivní intervenci jako v Koreji a Vietnamu, je těžké si ho v každém případě představit v jiné roli než jako pozorovatele.

CIA se po úspěšném vysazení první várky agentů, jejichž hlavním úkolem bylo navázat spojení s Čhuži gangdugem, rozhodla vystupňovat své úsilí. Začátek ale nebyl příliš slibný. Když přišli podřízení podat zprávu řediteli agentury Johnu Fosteru Dullesovi, nejprve se zeptal, kde se Tibet nachází, „ukazuje kamsi směrem k Maďarsku" na své nástěnné mapě.[279] Bylo rozhodnuto, že další agenty, jichž bylo po ukončení programu o deset let později více než 250, už CIA nebude cvičit v Japonsku. Američané vybrali místo ve Spojených státech, blízko města s nepřitažlivým názvem Leadville ve státě Colorado. Camp Hale, původně zajatecký tábor pro německé vojáky zajaté v Africe, zvolili jak pro jeho odlehlost, tak pro tvrdé klima. Většinu roku leželo pod sněhem, přičemž jeho hornatý charakter a nadmořská výška přes 3000 metrů byly ideální pro tibetský výcvikový program pod kódovým označením „ST CIRCUS".

Dalajlamův nejstarší bratr z programu tou dobou vystoupil a začal vyučovat na Columbijské univerzitě, zatímco Geše Wanggjal se vrátil do svého domova v New Jersey, kde založil v bývalé garáži první tibetské buddhistické středisko v Americe. Oproti Norbuovi zůstával ve hře a každý týden jezdil vlakem do Washingtonu. Tam se v budově CIA, v místnosti s ledničkou plnou piva (které Geše-la, jak mu říkali, pil „na obranu před chladem")[280], pokoušel dešifrovat často zkomolené zprávy morseovkou, které posílali agenti z Tibetu prostřednictvím přeposílací stanice na Okinawě.

V roce 1958 Vzácný ochránce zdvojnásobil své úsilí, aby dokončil své učenecké vzdělání. Číňané se tehdy ve Lhase snažili neprovokovat, pokud to bylo možné s vojenskou posádkou o deseti tisících mužích, rozloženou v okolí města.

V Khamu však tou dobou již propukla otevřená vzpoura. O tragické situaci v této oblasti si lze udělat obrázek z incidentu v Sün-chua z jara 1958, při němž zahynulo sedmnáct vojáků čínské armády. Okupanti se pomstili usmrcením 435 rebelů a uvězněním dalších 2499 osob. Následoval tvrdý úder v celé provincii, přičemž zvláště drsnému zacházení bylo vystaveno „mnišské osazenstvo" klášterů.[281] Mniši museli „pochodovat před masami jako chodící výukový materiál". Tento případ ale byl pouze jedním ze stovek dalších střetů, které se tehdy odehrály v Khamu a Amdu.

Situace se pro obyvatele těchto provincií stala ještě svízelnější v důsledku tak zfušované kolektivizace zemědělství, že nastal vážný nedostatek potravin. Nedávno zveřejněné zprávy naznačují děsivost poměrů. Hladem v této době zemřela třetina obyvatel města Namthangu a další třetina uprchla. Činovníci čínské komunistické strany, kteří měli reformy na starosti, se postarali o utajení jak katastrofálního hladomoru, tak odporu místního obyvatelstva, zasílajíce do Pekingu lživé zprávy o situaci. Jistý stranický tajemník do ústředí hlásil, že v roce 1958 „jsme učinili velký krok vpřed ve všech aspektech socialistické výstavby", zatímco mnoha vesničanům nezbylo než se živit jedlými bylinami.[282]

Rozsah místního odporu začal vyvolávat u Číňanů velké obavy. Od příchodu do Lhasy v roce 1951 měli ve třech tibetských provinciích rozmístěno již 235 000 vojáků, což je ve srovnání s počtem Tibeťanů ohromující číslo.[283] Ze zadržených relací věděli, že rebelům se dostává pomoci ze zahraničí. Číňané si sice mohli být jisti svou mohutnou početní převahou, Mao se však obával, že pokud ztratí kontrolu nad východními provinciemi, byť dočasně, nebude možné provádět politiku postupných změn v centrálním Tibetu. Proto uvítal příležitost, kterou poskytla vzpoura. Prohlásil zprávy o jejím propuknutí za „skvělé… čím větší chaos vypukne, tím lépe". Přesně to potřeboval, aby mohl ospravedlnit nemilosrdnou kampaň proti odbojovému hnutí.

Díky zásobovacím shozům CIA začala Čhuži gangdug ukazovat své možnosti a dosáhla řady malých taktických vítězství nad čínskou armádou – ať již v podobě úspěšného útoku na předsunuté stanoviště, nebo napadeného a zastaveného vojenského konvoje. Ale když Gönpo Taši, vůdce Čhuži gangdugu, přesunul své jednotky do centrálního Tibetu za účelem ambiciózního útoku na letiště Damžung severně od Lhasy, byli odraženi, protože Číňané nasadili do boje pozorovací letouny a polní dělostřelectvo.[284] Naplno se projevily nedostatky vzbouřenců – málo zbraní, zvláště střelných (mnozí měli jen nože, meče a zastaralé flinty), neefektivní vedení a špatné komunikační možnosti. Také terén ve středu země byl nevýhodný, protože otevřené planiny skýtaly snadné cíle pro letectvo.

Národní shromáždění hledělo s rostoucí hrůzou na vzpouru šířící se z Khamu do tzv. Tibetské autonomní oblasti. Dokud pokračovala jejich spolupráce s Číňany, byli v bezpečí. Už tak chabá podpora, kterou měli ze strany lidu, závisela na tom, že mohli tvrdit, že bez jejich ochrany by se věci vyvíjely ještě hůře. Ale mnozí, zejména mladší členové soudili, že tou správnou cestou se vydali Khampové.

Právě v době eskalujícího násilí koncem roku 1958 se dalajlama vypravil z Norbulingky na pouť po Třech trůnech. V každém z nich se měl podrobit veřejné přípravné zkoušce před konečnými diskusemi, po nichž měl obdržet titul *geše*. Debaty se měly konat při příštím velkém Mönlamu v Džókhangu. První zastávka se konala v Däpungu, kde Vzácný ochránce vedl modlitební shromáždění, na něž klášter odpověděl nabídkou obětního rituálu (*púdžá*) k dosažení dlouhého života. Právě když měly modlitby začít, jeden mnich upadl do spontánního transu, stal se tak mluvčím jednoho z ochranných božstev, a nabídl oběť *mandal densum*, což byla nanejvýš příznivá okolnost.* V Däpungu dalajlama diskutoval s nejlepšími učenci, přičemž uspokojil přihlížející svými dovednostmi. Odtud pokračoval do Sery, kde jej čekala náročná výzva: proslulý a neobyčejně obtížný text Nágárdžuny: *Kořenné verše o střední cestě*.[285]

Poslední zastávkou byl Gandän. Kupodivu lze na internetu zhlédnout krátký film, zachycující zlatý hřeb dalajlamovy pouti. Praskající černobílý snímek může jen naznačit velkolepost a slavnostní charakter chvíle. Povšimněte si vstupu dalajlamy do kláštera, mezi dvěma muži – laikem a mnichem. Uvidíte, jak dalajlama uchopí jejich ruce, ale přitom drží také jeden konec obětní stuhy, omotané kolem jejich zátylků. Jsa jimi podpírán, zároveň je vede; jsou k němu jakoby připoutáni hedvábným jařmem. Nemusíme znát skutečný význam gest, abychom pochopili, že se tu odehrává něco velmi hlubokého.

Z Gandänu se Vzácný ochránce přesunul do Cchalgungthangu, malého kláštera postaveného ve 12. století, který se nacházel při cestě zpět do Lhasy. Klášter bude sice za několik málo let úplně zničen, ale tehdy zastávka poskytla dalajlamovi pár dní odpočinku, než se vrátí do tlakového hrnce, jímž se pro něj stalo hlavní město. Ale sotva se v Cchalgungthangu ubytoval, přišla od Číňanů zpráva o novém úderu Čhuži gangdug, při němž zahynulo mnoho čínských vojáků. Číňané oznámili, že pokud dalajlama a jeho vláda nepřevezmou odpovědnost a nepostarají se, aby násilnosti okamžitě přestaly, budou muset tvrdě zakročit. Jak poznamenal ve své autobiografii Thidžang Rinpočhe, zpráva na dalajlamu těžce dolehla, takže se vrátil do Norbulingky „v pochmurné

* Symbolická oběť světa a všeho, co je v něm.

náladě".[286] Je svědectvím účinnosti meditační praxe mladého vůdce, že navzdory rostoucímu tlaku, aby zasáhl, dokázal se přesto soustředit na závěrečnou část zkoušek *geše*.[287] Pančhenlama mezitím poslal telegram předsedovi Maovi s ujištěním, že se snaží seč může, aby rebelii potlačil.[288]

Poslední zkoušky měl dalajlama složit počátkem března 1959. Mniši v Däpungu převzali jako vždy odpovědnost za bezpečnost a veškeré místní obyvatelstvo se zapojilo do velkých bohoslužebných událostí, jež měly vyvrcholit 10. března podle západního kalendáře. Více než kdy předtím byla Lhasa plná stanů desetitisíců návštěvníků zblízka i zdaleka. Zprávy o úspěších povstalců přispívaly ke vzrušené atmosféře; nálada davu kolísala mezi slavnostní povzneseností a obavami, co by se mohlo stát.

Šéf dalajlamova bezpečnostního týmu usoudil, že s ohledem na tak velké napětí postačí málo k zažehnutí vzpoury. Tibetské úřady proto oznámily, že se dalajlama cítí poněkud indisponován. Byla proto zrušena tradiční veřejná diskuse za jeho účasti v první den slavnosti, jakož i obvyklé večerní procesí s prohlídkou máslových soch.[289] Mělo to elektrizující účinek – přesný opak toho, co bylo zamýšleno. Lidé se začali bát o dalajlamovu bezpečnost. Právě tehdy, během svátku Gutor uzavírajícího kalendářní rok, mu Číňané předali pozvánku k návštěvě představení hostující taneční skupiny, jakmile bude mít zkoušky za sebou. Dalajlama bez velkého přemýšlení souhlasil.

Vzácný ochránce měl na mysli něco zcela jiného než zábavu. Ve Třech trůnech obstál dobře, ale nyní ho čekala diskuse s více než tuctem zvlášť vybraných učenců zastupujících různé kláštery celého Tibetu, jež potrvá skoro deset hodin na čtyřech různých místech areálu chrámu Džókhang. To nebyla žádná formalita. Jeho pověst akademika a učence závisela na tom, jaký výkon podá.

Ve stanovený den ráno prokázal, že rozumí učení o pravém poznání (*pramána*), odpoledne zvládl nauky madhjamaky a pradžňápáramit a večer vinaju a abhidharmu. Neexistují záznamy přesných otázek, jež mu byly položeny, ale týkaly se veškerých základních problémů – definic, srovnávání, existujícího versus neexistujícího a podobně, jakož i odlehlejších předmětů pronikajících k otázkám podstaty a dvěma pravdám. Je ale zaznamenáno, že dalajlama nejen dobře uspěl, ale osvědčil se skvěle jako jeden z nejlepších debatérů své generace. Získal si tak prestiž, na níž spočívá jeho autorita v mnišských kruzích až dodnes.

O mnoho let později dalajlama při vzpomínce na tuto událost nádherně košatým způsobem poznamenal, jak s ním „smetánka učenců" diskutovala o „obtížných místech v rozsáhlých a hlubokých klasických textech", zatímco Ling Rinpoče, jehož pověst dalajlamův výkon posílil, přihlížel „s napjatou pozorností".[290] A poté, připamatoval si dalajlama, „nektar slov [Vzácného

učitele], vyjadřujícího jeho radost…, ve mně vyvolal velkou mladistvou fontánu radosti". Rovněž Thidžang Rinpoče píše o hlubokém uspokojení, když pozoroval Vzácného ochránce, jak „zpražil pyšnou odvahu těch, kteří se tak arogantně honosili svou učeností".

Nyní byl dalajlama volný, aby se mohl potěšit ze zbývající části Velkého modlení. Ve vzduchu však zjevně viselo něco velikého. Tušili to i Číňané, kteří byli přesvědčeni, že vláda „chystá spiknutí".[291]

Slavnost skončila 4. března a příští den se dalajlama vrátil ze svého příbytku v Džókhangu do Norbulingky. Tam se musely vyřídit dvě naléhavé záležitosti. Důležitější byla plánovaná návštěva Pekingu na jaře. Kolovaly pověsti (opodstatněné, jak se ukázalo), že Mao hodlá odstoupit z funkce prezidenta a Vzácný ochránce se obával, jaké to bude mít pro Tibet důsledky. Ještě dříve se však musel vyslovit ke slíbené návštěvě představení čínské taneční skupiny. Dostavili se k němu dva čínští úředníci, kteří mu poblahopřáli k zisku titulu *geše lharampa* a zároveň požádali o potvrzení data. Dalajlama jako vhodný termín navrhl 10. či 11. března.

Mezitím ve Lhase dále vzrostlo napětí po výbuchu zuřivého čínského generála Tchan Kuan-sana, prozatímního armádního velitele v hlavním městě. Na zasedání tibetské ženské asociace se rozmachoval pěstí a prohlásil, že pokud Khampové nepřestanou rebelovat, armáda „rozdrtí všechny jejich kláštery na prach", a dodal hrozivě: „Ve Lhase je někde zkažené maso, kolem něhož se rojí mouchy. Budeme to maso muset odstranit, abychom se much zbavili."[292]

Devátého března se v Norbulingce objevil čínský úředník s návrhem protokolu na příští den. Kupodivu nepočítal s doprovodem, který dalajlamu vždy provázel. Jako náhradu obdrželi pozvaní včetně dalajlamovy rodiny individuální pozvánky. Ale pokud to měl být dostatečný důvod pro odchýlení se od běžných zvyklostí, další emisarovy návrhy se už odůvodnit rozumně nedaly. Prohlásil, že představení se koná v prostoru čínské posádky ve Lhase, takže není nutno, aby Vzácného ochránce provázela jeho osobní stráž. Pokud dalajlama musí mít doprovod, nechť Tibeťané pošlou dva nebo tři lidi – ovšemže neozbrojené. V otázce dopravy Číňané přišli se dvěma možnostmi. Buď pojede Vzácný ochránce z Norbulingky autem, které zapůjčí čínská armáda, přičemž po celé trase až na velitelství armády budou rozmístěni vojáci, anebo si vezme vlastní vůz. V tom případě se o bezpečnost až k řece postarají Tibeťané. Na druhé straně, kde se nachází čínská posádka, si jej převezmou Číňané.

Ani jeden návrh nebyl přijatelný. Bylo dobře známo, že Číňané unesli řadu vysokých lamů a vládních činitelů v Khamu poté, co se účastnili nějaké významné události. A i kdyby Číňané nic takového nezamýšleli (žádné věrohodné

informace o podobných plánech nejsou), bylo zřejmé, že lid nedovolí tibetské vládě, aby podstoupila takové riziko.

Šéf tibetské ochranky se vrátil do Norbulingky, kde seznámil s dilematem lorda komořího a dalšího úředníka. Protože nevěděli, co mají dělat, dostavili se k samotnému dalajlamovi. Ve svém životopise lord komoří vzpomíná, jak Vzácný ochránce reagoval. „Snad to není tak vážné, jak to vypadá", pronesl zamyšleně. „Nechme rozhodnutí na zítřek, ale rušit bych svou účast neměl."[293]

Všichni tři úředníci protestovali, ale dalajlama je ujistil, že všechno bude v pořádku.

Nedalo se dělat nic jiného než vyplnit přání Vzácného ochránce. Nejprve byly dány příkazy stovce policistů v civilu, aby se příštího dne vmísili do davu. Ale jakmile se zpráva o nadcházející návštěvě rozkřikla, na všech stranách se vzedmula vlna odporu. Neoznámila snad nedávno näčhungská věštírna, že bylo řečeno „vševědoucímu guruovi", aby neriskoval pobyt na veřejnosti?[294]

Lord komoří požádal o další slyšení, přičemž se pokusil dalajlamovi jeho záměr rozmluvit, ale marně. Vzácný ochránce prohlásil, že na to je nyní již příliš pozdě.

V reakci na dalajlamovu umíněnost se jistý počet tibetských úředníků rozhodl, že mu návštěvu překazí na vlastní odpovědnost. Když ten večer odešli z Norbulingky, začali rozšiřovat zvěsti, že Číňané hodlají Vzácného ochránce unést. Rovněž se tvrdilo, že na letišti Damžung je v poslední době podezřele živo. Lidé také údajně viděli, že do čínských kasáren přijel konvoj nákladních automobilů. Bylo zřejmé, že mají být použity k převozu dalajlamy na letiště, odkud bude jako zajatec přepraven do Pekingu – v okovech, stejně jako šestý dalajlama.*

Ráno příštího dne začaly ze Lhasy proudit směrem k Norbulingce davy lidí. Vládní úředníci přijíždějící do práce zjistili, že je silnice zablokovaná a že neprojedou. Dopoledne se již kolem paláce nakupily tisíce lidí a další stále přicházeli. Někteří se domnívali, že Vzácný ochránce byl již unesen; vzájemně si protiřečící pověsti jen přilévaly olej do ohně.[295] Každé ministerské auto opouštějící areál bylo prohledáno, aby v něm snad únosci dalajlamu neskrývali. I když zpočátku chtěl dav zjevně pouze chránit dalajlamu, s přibývajícími hodinami se atmosféra plnila zlobou a hořkostí. Začaly se ozývat výkřiky „Neprodávejte dalajlamu za *jüany*!" (čínské stříbrné dolary).

Vládní činitelé v paláci se začali obávat, že lidé zaútočí na Číňany. Ale objektem lidového hněvu nebyli ani tak Číňané jako sama vládnoucí třída.

* V roce 1706.

Nikdo si nevzpomíná, kdy násilí vypuklo, či co bylo pověstnou poslední kapkou. První známky vážných problémů nastaly, když jistý tibetský úředník v uniformě čínské lidové armády přijel v čínském džípu a chtěl vejít do paláce. Byl zasažen vrženým předmětem a padl v bezvědomí k zemi. Před ukamenováním jej zachránil řidič, který strhl vozidlo stranou a zamířil ihned na indickou lékařskou misii, kde zraněného ošetřili. Poté však nastal okamžik, v němž dav ztratil zbytky sebekontroly. Lidé totiž spatřili mladého klášterního úředníka, jenž ráno dorazil v obvyklém mnišském oděvu, ale nyní pozoroval dav v bílé košili, dlouhých kalhotách, čínském klobouku a bílé roušce, jakou často nosíval nepřítel. Někteří tvrdili, že měl u sebe pistoli, podle jiných se jednalo o ruční granát. Nic takového patrně neměl, to mu však nepomohlo a dav ho ubil k smrti.[296]

Přesně tak jak Mao předvídal, masy se nakonec vzbouřily proti reakční horní třídě, ale ne proto, že je utlačovala, nýbrž proto, že měla údajně zradit dalajlamu.

Právě v době, kdy se protrhla hráz krvelačné zuřivosti davu, mnozí vysoce postavení úředníci vlády si dopřávali bohatého pohoštění v čínských kasárnách. Přijížděli samostatně podle plánu očekávajíce, že dalajlama se k nim připojí později. Po skvělém jídle se přítomní včetně obou dalajlamových učitelů bavili filmem, zatímco laici hráli madžong a mladší se odebrali do tančírny.

Kašag si mezitím uvědomil, že ztratil kontrolu nad situací. Jeho členové se nejvíce obávali, aby nebyli do nepokojů zataženi Číňané. Jakmile bylo jasné, že dalajlama nemůže bezpečně opustit palác, kašag se rozhodl, že vyšle tři výše postavené ministry, aby se ohlásili u Číňanů a vysvětlili jim, co se děje. Při příjezdu je vítaly děti shromážděné podél cesty do kasáren s uvítacími stuhami a květinami v rukách. Číňané si zjevně neuvědomovali vážnost situace a stále čekali na dalajlamu. Když se velící generál dozvěděl, že dalajlama nepřijede, rozzuřil se a obvinil ministry, že sami povstání zinscenovali. Pak je varoval, že je neopodstatněné skládat jakékoli naděje do khampských rebelů: „Nezapomínejte, že jsme rozdrtili Kuomintang, jenž disponoval osmimilionovou armádou! Strana ukáže tvrdou pěst. Dobře si to rozmyslete!"[297] Propustil je s tím, že se musejí postarat o dalajlamovu bezpečnost, vypátrat původce spiknutí, odškodnit rodinu zabitého úředníka a potrestat jeho vrahy.

Mezitím bylo skupině zástupců vzbouřeného davu dovoleno vstoupit do obřadní síně Norbulingky. Někteří přitom hlasitě požadovali nezávislost, jiní chtěli vyjednat s Číňany novou dohodu; všichni se báli o dalajlamovu bezpečnost. Ale žádného skutečného vůdce neměli, a tak setkání skončilo chaosem a bez výsledku.